

BE STIKLO: (AS)MENINĖS DEKLARACIJOS ŠMC

Puiku! Į šlovingus ŠMC „palocius“ vėl įžengė nemadingas žodis „grafika“ ir šįkart, atrodo, buvo priimtas be ypatingų skandalų, kovų ir piktų apsižodžiavimų, kurie viešojoje erdvėje dar kitaip vadinami diskusijomis. Susidomėjusi ir pakiliai nusiteikusi (prieš tai įžvalgiai pailsėjau kaime) įžengiau pro stiklines duris.

Laiptų palaiptėje pasitiko „kisaruskiškai“ laužyti objektai, žadantys netikėtumus, pasalas ir provokacijas. O didžioji salė! Pagaliau galima aprėpti **visumą** kaip **parodą** ir jai (ačiū Dievui) šįkart netrukdo stiklai ir rėmeliai – pro tuos grafikos eksponavimui esą privalomus „akinius“ (net įveikus veidrodinį savo atspindį) būdavo nelengva įžiūrėti kokį brėžį ar švelnų ofortinį „kvėptelėjimą“.

Žvalgausi iš kairės į dešinę, bet rašysiu savo tvarka, nekreipdama dėmesio į aplink dūzgiančius zyzimus, maždaug: „Bet kuo čia dėta **grafika**?!“ Bandysiu aptarti, kodėl šįkart ji netgi labai daug kuo „dėta“.

Pirmiausia derėtų prisiminti grafikų cechą apsėdusius nevisavertiškumo kompleksus – jie atkeliavo iš sovietmečio, iš „didžiosios lietuvių tapybos“ laikų, kai grafika buvo laikoma ne menu, o amatu. Suklestėjęs postmodernizmas ją apskritai nustūmė į viešųjų erdvių paribius kaip nenaudingą iškaseną. Gerokai dėl to sutrikusi, grafika gana ilgai bandė vis tiek prasibrauti alkūnėmis į „šiuolaikinio meno“ cunamių nusiaubtas erdves, nors dažniau bailiai glaustėsi didžiųjų baltų tuščių sienų kampuose. O dabar štai ji turi beveik visą ŠMC – gąli kvėpuoti, kosčioti net spjaudytis ar mylėtis (nesvar-

bu, kad ir vėl nepatogiausiu laiku – vasarą). Taigi niekas nepasakys, kad ji – pelenė. Nujaučiu (niekada kitaip ir negalvojau), kad „viskas sugriš į savo vietas“, t. y. žmogus į žmogų, triukšmas į triukšmą, tylą į tylą, o menas į meną. Beje, parodos kataloge du iš keleto kuratorių Vidas Poškus ir Ignas Kazakevičius, matyt, baimindamiesi atrodyti vis dar nepakankamai šiuolaikiški, apgai-

lestaudami nuolat kartoja: „*ne visa grafika kalba šiuolaikine meno kalba*“. Manau, kad ir kalbai (nesvarbu, kokia ji būtų) laikas sugrįžti į kalbą, nes nei naujosioms technologijoms, nei koncepcijoms nepavyks kalbos, kurios norisi klausytis, pakeisti efektingu žiopčiojimu. Beje, grįžtu prie iškasenų (šįkart naudingųjų). Suteikite, dabar vis dažniau užsukame į antikvariatų, ir nebūtinai snobiškos mados genami. Nušveitę kokį surūdijusį arbatinuką, tyliai nuščiūvame priblokšti, ypač prisiminę, kaip nesiekė saugiai įsipilti arbatos iš įmantraus (labai dizaineriško) indo. Pa-

sistatome tą „iškaseną“ į lentyną ir gėrimės jaudinančio paprastumo tobulybe...

Šioje parodoje toks „arbatinukas“ – **Lidos Dubauskienės** grafika. Jei dalyčia parodos prizus, jai atitektų pirmoji vieta, bet ne vien dėl anksčiau pateiktos aliuizijos. Lidos deklaracijos neskaičiau. Nė neketinu skaityti. Šiame „deklaracijų“ kontekste jos darbai **deklaruoja** ją pačią, jos santykį su savimi, su pasauliu, liudija nepaprastą, dabar itin retą, sąžiningumą žmogaus, kuris nesiekia priblokšti pasaulio (ypač meno pasaulio) kokiais nors atradimais, bet kaip tik

Lida DUBAUSKIENĖ. Iš ciklo „Būsenos 2010–2011. Ofortas, sausa adata; 6x6“

Rūta SPELSKYTĖ. Mont Blanc. Iš serijos „Tylaus kalbėjimo metodai“. 2010
Sausa adata; 150x2000

dėl to savaime tampa atradimu, vos prisiartini prie prastai apšviestos „nereprezentacinės“ sienos su mažais tobulais ofortais... O parėjusi namo, išsitrauki Rembrandto ofortus ar Švėgždos „Rugio“ ciklą, kad pratęstum malonumą – geri arbatą iš „to arbatinuko“ ir klausaisi bitės, dūzgiančios ant nuglebusio žiedo patvoryje...

Antroji vieta (tiesa, dar abejoju, nes ji gali būti ir pirmoji) atitektų **Rūtai Spelskytei**. Man naujas, pirmąkart sutiktas vardas. Žiūriu ir gėriuosi. Geriu. Skanauju meistriską, laisvą, „iki skausmo“ pažįstamą ofortinės klišės gyvenimą, sodrų, paslaptinę, nenusipėjimą, beveik nesuvaldomą, niekad nesibaigiantį, niekaip nesikartojantį. „Ima niežėti nagus“... Ak, jeigu viskas iš naujo... Pakvimpa spaustuvės dažais, azoto rūgštimi, bituminiu laku, neatplaunamu nuo pirštų, nemačiusių kosmetinio lako... Sodri, atšiauroka **tyla** (baisiai nustembu, kai pamatau pavadinimą „Tylaus kalbėjimo metodai“). Nors siužetuose – bombonešiai, parašutai, karo laivai ir lavonai. Sarajeve „Kalašnikovų skylės namų sienose kaip nertiniai kabėjo virš gyvų, skubančių ir margaspalvėmis skaromis besiplaikstančių gatvių“. Puikus, užburiantis tekstas, suldytas su ofortinėje epopėjoje išspaudusiais išgyvenimais.

Tiek apie dažų kvapą ir „print katarsį“.

Trečioji vieta (ji irgi galėtų būti pirmoji) – **Jūratei Rekevičiūtei**. Neabejoju, kad daugelis bus ją „pražiopsojęs“, ypač per atidarymą. Gerai, kad jame nebuvo, nes tokiomis aplinkybėmis tikriausiai ir aš nebūčiau turėjusi nei noro, nei energijos tiek laiko pratupėti klasikinėje juodojoje ŠMC dėžėje (galėjo pastatyti bent kėdę). O dabar, atsėdusi tiesiog ant grindų, penkiolika minučių klausiausi intymaus jaudinančio iš(si)pasakojimo. Trimis skirtingomis pozomis nepatogiai įsitaisiusi trijose voniose, virtuosiose „triptiku“, autorė dėlioja savo biografiją vyniodama susipynusius siūlus tarsi susipainiojusį gyvenimą, kad atsektų jo prasmes. Ji kalba. Bet veidas bereikšmis, o lūpos nežeria nei išminties perlų, nei banalybės šlako. Tik labai paprastas tiesas (net nežinau, ar teisybę...) Deklaracijoje taip rašo apie save: „Aš esu Jūratė. Lietuvos dailininkų sąjungos narė.

Grafikė... Taip bent jau parašyta... Ar aš esu grafikė? „Grafika“ terminų žodyne reiškia „braižybą“ arba „brėžinį“ – piešinio pagrindu sukurtą raizinį... Sunku man piešti... Na, jeigu labai reikia, kažką ir nupiešiu. Aišku, ir raizau. Na, kitaip nebūtų ką spausti... Spausti... Man patinka spausti... Įspausti... Man patinka spaustuvės kvapas. Gal aš spaustuvininkė? Jei ilgai nespausdimu – nusiperku laikraštį. Jį uostau... Dažų kvapas...“

Rekevičiūtė šiek tiek asocijuojasi su Jurga Ivanauskaite, kurios gyvenimas (ar gyvenimo geismas) man yra įdomesnis už apčiuopiamus rezultatus (tarkim, literatūrinę kūrybą). Logiška, kad būtent jie, tie rezultatai, pretenduoja į išliekamąją vertę, tačiau kažkokiu paslaptingu būdu tampa lyg ir antraeiliai, kai vertinama ir apmąstoma **visa** asmenybė, neapčiuopiama, nepagaunama, nesibaigianti su jokia konkrečiu darbu, kuris leistų identifikuoti ją mums įprastu **etiketažo** metodu.

Jūratė pati savaime yra meno kūrinys, „sumontuotas“ iš spalvoto **lego**, kuris visų geranoriškai nusiteikusiųjų (ir jos pačios) džiaugsmui keičiasi kiekviename jos „šou“, kaip ir su niekuo nesulyginami apdarai (ak, tie bateliai, kaspinėliai, nėriniai, juostelės ir sagelės...)

Grafikos ribos tampa beribės ir aš sustoju prie **Irmos Balakauskaitės** objektų. Asmeniškai Irmos nepažįstu, kaip ir daugelio parodos dalyvių. Vietų nebeskirstysiu, nes jau imu painiotis. Prisimenu kai ką iš jos kūrybos. Gal ofortus, gal klišes, gal kažin kokius originalesnius bandymus. Įsidėmėjau, todėl nenustembu ir šįkart. Kuo čia dėti objektai? Tuo, kad Irma irgi priklauso grafikų cechui. Ji turbūt pasakytų apie save kai ką panašaus kaip Jūratė R. Ji nesutiktų, kad priklausyti grafikams reiškia įsipareigojimą stovėti prie preso ir spausti **tik** ant popieriaus. Jai nepatiktų matyti savo kūrinį įremintus ir su klasikiniais „akiniais“. Ant objektų brėžinius ji „raižo“, įtariu, vien todėl, kad jaučiasi įsipareigojusi „cechui“ (ar šiai parodai). Aš tų brėžinių net nepastebėjau, nes jie niekuo nepapildo pačių formų, nebent „išteisina“ autorę prieš kolegas, prieš kuratorius, bet nesugadina ir esmės – yra neįkyriai kosmetiški.

Sutrinku, nes galvoju ne tiek apie objektus, kiek apie tai, kodėl Irmai jų prireikė. Arba – kas jai padėjo visa tai atlikti, gal koks draugas ar vyras?.. **Kur** ji juos darė ir ką su jais darys po **parodos** (gal ji turi labai didelę dirbtuvę)? Kodėl ji tiek daug plušėjo vien tam, kad išdidintų tas pačias formas, matomas stipriai (visais atžvilgiais) išnuodytose metalo klišėse, kurios beveik nepastebimos kabo ant sienos? Gal ji (kaip ir mes visi) turi kokį nevisavertiškumo kompleksą ir bijo, kad tų tikrai meistriškų klišių niekas nepastebės (aš irgi pamačiau jas tik iš trečio karto), todėl „apie tai“ reikia rékti garsiai? Na, klausimas labai jau retoriškas. Ne-reikalaujantis jokio pa(si)aiškinimo, nors jį vis dėlto radau Irmos tekste: „*Jeigu darau tai, ko nesuprantu, negaliu paaiškinti, bet labai noriu, vadinasi, man to reikia.*“ Palikime Irma, linkėdami jai norų.

Mintis šokteli prie **Žygimanto Augustino** piešinio, nežinia kokiomis aplinkybėmis patekusio į šią g r a f i k o s ekspoziciją. Jis ir pats deklaracijos tekste pirmiausia pareiškia: „*Nėra jokio vidinio poreikio kurti grafikos kūrinių.*“

Mat kolega nėra grafikas. Jis (turbūt) tapytojas. Bet „tuo piešinio“ atsiradimo parodoje galimas priežastis itin malonu sukurti savo vaizduotėje – mat kuo toliau, tuo labiau nebenorime, nebemokame ar „nematome reikalo“ tiesiog piešti. Senais laikais (kuriuos dar menu) piešinys buvo privalomas grafikų meistriškumo požymis, todėl mano

piešimo mokytojas Stasys Krasauskas, išvydęs Auksės ir Dariaus Petrulių silikono lėles ar Mato Dūdės „Neatpažįstamų įrankių atspaudus“, žinoma, gautų infarktą... Taigi „tonusui“ ir tradicijai palaikyti šioje parodoje buvo reikalingas nors vienas tikrai meistriškas piešinys. Beje, autorius sako, kad piešinys ant drobės atliktas „grafikos technika“. Nenorėčiau sutikti, nes piešinys yra piešinys – nesvarbu, ant popieriaus, ant sienos ar ant drobės. Grafika vis dėlto tegul būna tai, kas bent kiek bet kur atspausta (*print*). Ji, žinoma, kaip ir tapyba, tekstilė, akvarelė ir t. t., gali apsieiti ir visai be piešinio, bet tatai vis tiek niekaip nebus susiję nei su žanru, nei su technika. Na, tegu. Beje, keista piešinio ir grafikos giminystė yra įsitvirtinusi nuo neatmenamų laikų ir ypač paplitusi tarp mėgėjų, todėl ir norėjau pabrėžti jos ydingumą. Į Augustino piešinį vis dėlto malonu žiūrėti, nepaisant nemalonaus siužeto. O tai byloja apie amato ilgęsi. Kartais derėtų jį, tą amatą, prisiminti, bent jau tam, kad būtų pateisintas VDA diplomats...

Nei amato, nei piešėjo talento stoka neapkaltinsi ir **Egidijaus Rudinsko**. Visą laiką stebinėš neįsivaizduojamu (man) kruopštumu ir kantrybe, šįkart jis išsiveržė į platesnes lankas – mat turi reikalą su žemėlapiams, tomis neaprepiamomis žemėmis, kurioms joks formatas niekada nebus **per didelis**. Egidijus, žinoma, irgi „iškasena“. Ir ne vien dėl tų savybių, kurias minėjau. Jis dar ir (ar vis dar) romantikas. Svajotojas. Įspūdingas, kolegų pagarbos nusipelnantis jo triptikas neabejotinai patiko daugybei tradicinio profesionalumo išsilgusių žiūrovų, o naujiems (ypač jauniems) grafikams priminė keblius santykius tarp meno ir amato, nors šią problemą dažnas kažkokiu stebuklingu būdu sugeba apeiti dar studijų metais... Taigi Rudinsko pasirodymą atvirai postmodernioje arenoje vertinu ir edukaciniu požiūriu, jau nekalbant apie (as)meninį jo stoicizmą...

Piešinio temą skatina tęsti **Broniaus Rudžio** ciklas „Linijos“, nes kaip tik linijų tose linijose aš ir pasigedau (kaip ir piešinio, beje). Vaizdelis gal ir „nieko“, tačiau manau (gal pats Rudys irgi mąno), kad pagrindinės ŠMC sienos jis ne tik nenurungė, bet net neįbrėžė... Vis dėlto yra darbų (ar darbelių), kurie tiesiog „mėtosi“ mūsų dirbtuvėse, bet nebūtina jų viešai rodyti tuo pretekstu, kad savo „niekiu“ jie bent jau nekenkia niekieno sveikatai... (*Pardon.*) Rudžio

kūrinius visada mėgau. Ir kolegiškai suvokiu (be to, žinau), kaip sunku išlaikyti tonusą minimalizmo kosmose.

Einu toliau. Akiratyje – vidutinio ir jaunesniojo amžiaus „klasikai“.

Laisvoji **Laisvydė Šalčiūtė**. Plačiai žinoma. Plačiai esanti. Plati. Bet anaip tol ne „platoniška“. Jos socialiai ir atvira deklaruojamos lytinės ir politinės idėjos atsikartoja tai šen, tai ten, formaliai gana skirtingais pavidalais, kuriuos dažnai sunku laikyti „šalčiūtiškais“, bet visus juos neabejotinai sieja ryškus autorės talentas. Serijai „Giesmių giesmė“ (rodytai jau anksčiau) šįkart pasisekė – jai atiteko pagrindinė „akcentinė“ ŠMC siena, į kurią galima žvelgti iš įvairių nuotolių. Vis dėlto „giesmei“ reikėjo sulaukti šios spec. parodos, nes bent jau aš (kaip žiūrovė) nebūčiau to kūrinio prisileidusi arčiau savęs be papildomo autorės pa(si)aiškinimo, t. y. deklaracijos. Šalčiūtė, nors neabejotinai puikiai valdo bet kokią medžiagą, formą ir formatą, vis dėlto nepasitiki (ar netgi nenori pasitikėti) savo galiomis ir nuolat grįžta prie koncepcijos kaip ramento, kuris sutvirtintų ir taip aiškų jos pajėgumą. Tą mano mintį (manau) iliustravo ir *Litexpo* rūmuose *ArtVilnius'11* mugėje eksponuotas jos ciklas, skirtas milijoninį kartą pasaulio ir tikrai ne pirmą kartą jos pačios eksploatuojamam, po kaulėlių išnaršytam ir iki „kaulo smegenų“ subanalintam Monos Lizos fenomenui. Laisvydę nujaučiu esant individualesnę, todėl nesurpantu, kam jai reikia manipuluoti snobiška pagrindinio Luvro eksponato šlove. Su sveikai kolegišku smalsumu kaskart laukiu tikrojo jos individualumo apraiškų, kurios, bent jau man, kol kas siejasi su ankstesnėmis *išbujojusiomis moteriškėmis rausvumu dilginančiuose pataluose*.

Kęstutis Grigaliūnas savo „koncepcijomis“ jau, rodos, baigia įtikinti net užkietėjusius skeptikus... Jo instaliaciją šioje parodoje tikrai būtų sunkiau suprasti be nuosaikiai (ir net nuolankiai) puoselėjamos, brandinamos ir brandintinos istorinio palikimo idėjos. Orumas, sąžinė ar tikėjimas neleidžia lyginti jos nei su „vorholinėmis“ Marilyn Monroe šypsenomis, nei su Monos Lizos apatinukais. Dabartinis Grigaliūno gyvenimas, įkalintas (jo paties noru) KGB archyvuose, tapo nesumeluota intencija ir sąžiningai sėkmingu meniniu / socialiniu / pilietiniu projektu. Tą įrodė ir plačiai nuskambėjusi jo ekspozicija „Mirties dienoraščiai“ galerijoje „Kairė–dešinė“, palankiai ir išsamiai įvertinta ži-

niasklaidos (pirmiausia turiu omeny ypač gilią ir protingą Monikos Krikštopaitytės studiją *7 meno dieno*se).

Iš to grotuoto gardo (*KPI3 – камера предварительного заключения*) sklinda žinia, kuri baugina. Užrakintos dury atsiveria dialogui ne tiek su autoriumi, kiek su pačiu savimi. Tarsi sukrečiantis tekstas, užklupęs netikėtoje vietoje, ir tu esi priverstas į jį reaguoti, kaip reaguoji į tiesą, kad ir kokia ji būtų.

Šiaip šios kūrybingos šeimos (Laisvydė ir Kęstutis) duetas kuo toliau, tuo labiau intriguoja. Ir tai geriausia, ką galiu pasakyti.

Eglė Vertelkaitė. Keista... Eglė gal pavargo. Gal neturėjo laiko. Gal neturėjo noro. Gal neturėjo ambicijų. Gal pritrūko **turėjimo** apskritai. Kalbu ne apie išpūdingus formatus, užvaldančius erdves, o apie jėgą, slypinčią bet kurioje profesionalioje formoje, – ji kalba pačia savimi, balansuoja „ant ribos“, tačiau vis tiek nevirsta forma dėl formos, t. y. dekoracija, puošmena, tapetu... Eglės darbų, matytų šioje parodoje, niekaip negaliu prisiminti (teks tyrinėti katalogą ir „deklaraciją“). Vos pakabinti ant baltos sienos jie prasmego joje, tapdami efektingo kūrybinio Eglės dienoraščio paraštėmis, pauzėmis, skliausteliais. Tai nei gerai, nei blogai. Tiesiog įdomu, kodėl taip yra. Negelbsti net šalia kabantis visai kitos stilistikos „Bernelis Mirtis“, o ypač rožinė jo spalvelė. „Viską sustato į vietas“ įmantruoja žodinė deklaracija, mat Eglė sutinka būti panaši į parazitinių augalų ar gyvūną: „...*Citavimas, kartojimas ir kartojimasis yra būtini man ir malonūs [...] savo kūrinių citatas tiesiog dauginu, tiražuju. [...] Mano ALTEREGO [...] gyvena ir draugauja [...] su Cindy, su Arbus, su Meatyard'u, su Witkinu, o ir begale kitų, jiems apie tai nieko nežinant...*“ Iki šios išpažinties aš irgi nežinojau. Dabar žinosiu. Pagaliau juk ir Picasso – vien iš citatų... Tik šįkart Eglė pasirinko nelabai reikšmingas citatas, kurios įžūliai įsibrovė į stiprų, valingą jos lauką.

Birutė. Na taip, **Zokaitytė**. Atpažįstu iš tolo. Šiek tiek to ir prisibijau. Birutė įsiveržė į grafiką kaip profesionali, gabi novatorė, drąsų naujovišką mąstymą, paremtą puikiu formos ir technikos įvaldymu, susiejusi su jau nuvargusia „krapštukiško“ oforto tradicija. Todėl šis „atpažįstamumas“ dar labiau sustiprina mano abejones – jis liudija nepriekaištingą meistrybę, užtikrintą „vietą po saule“, bet kartu tampa ir priekaištu tam nepriekaištingumui, grę-

siančiam virsti sterilumu ar nuobodžia kasdienybe. Apima „chuliganiškas“ noras priėti ir perrėžti tuos tobulus ovalus, pripildytus tobulai išgraviruotų figūrų, kaip kad vaikystėje norėjosi (prisimenu) išdaužti kaimyno langą... Aišku, gerai išauklėta mergaitė to nepadare, nepadarytų ir šiandien, bet savo jaunesniajai kolegei linkėčiau, kad pravėdintų savo puikiuosius kambarius – nebūtina išdaužyti stiklą, bet įsileisti gaivaus vėjo gūsi nekenktų... Iš jos ekspozicijos norėčiau išsinešti ne tobulai „sušukuotą“ estetiką, bet „pasišiaušusį“ gyvenimo netobulumą, apie kurį ji pasakoja „Gerų mergaičių“ istorijoje.

Prisilietus prie tradicinės temos apie tradiciją, pirmiausia – **Tadas Gindrėnas**. Jau anksčiau esu gyrusi jį už tai, kad reabilitavo nemirtingą linoraizinį, kuris **tvirtose** vyriškose Tado rankose pagaliau atgauna tikrąsias (tvirtąsias) savo savybes. Išrėžtuose, išskaptuotuose, išgremžtuose, tiesiog „iškramtytuose“ režiuose baltos ir juodos spalvų dvikova šaižiai pratrūksta kontrasto dramatiškumu – naratyvas čia beveik nebesvarbus. Tadas „užmuša kvadratais“. Ir gerai daro – tokia linoraizinio, o ir kitos iškiliosios spaudos priedermė. **Reikia**, kad pamatytum, – ir **pamatai**. Na, pirmiausia pamatai jo pamėgtas „galvas“. O mintys, kurios skrieja (autorius žodžiais tariant) aplink tas galvas, jau nebūtinos (bent man). Kaip jau išnykusio daikto iliustracijos... Jas galėtų atstoti ir drugeliai ar kiti skraidantys objektai, nes veikia forma, ne turinys, ir tai (kaip mane mokė mano pačios mokslo) – svarbiausia vizualiniame mene.

Tadui tiesiog padovanota formos ir formato juslė, todėl jam, atrodo, negresia (pasak jo deklaracijos) nei „*sentimentalių, nei puošybos elementų*“ pavojai, persekioję mūsų **tradicinę grafiką** ilgus dešimtmečius.

Panašiai kalbėčiau ir apie jau ankstėliau pastebėtą „raizininą“ **Evaldą Mikalauskį**, tačiau... šįkart nesupratau jo intencijos įdomią „žmogvyrio“ figūrą, išgremžtą didžiulėje apsišerpetojusioje faneros lentoje, „perkelti“ į mažytį neefektingą oforto formatą. Nebent galėčiau pasakyti sau, o ir studentus pamokyti: **formatas** ir **technika** yra p r i e m o n ė s, jų santykis, jų masteliai lemia kūrinio sėkmę tiek, kiek ir jo idėja. Taigi „žmogvyris“ iš faneros yra „jėga“, o tas pats „žmogvyris“, išpraustas į ofortą, – tiesiog „žmogelis“ (arba musė). Deja.

Tradicionalisto etiketė jau bemaž prilipusi ir **Kęstučiui Vasiliūnui**, kuris nebeįsivaizduojamas be kryžių nešančios figūros. Šįkart Kristus irgi neša tą patį įrenginį, amžiną Kančios procesiją abeingai stebint europiečiams, afrikiečiams, meksikiečiams ir arabams. Tik šįkart paveikslas atspausstas spalvotai („lietuviškomis“ pastelinėmis spalvomis) ant drobės. Prasminga. Atidžiai perskaičiusi labai išsamų (ir labai ilgą) autorius tekstą, pasijutau kalta, kad vertinu kūrinį tik kaip „grafikos lakštą“. Tenka padaryti išvadą, kad tiek raiziny (spaudinys) „We Are All Enemy“, tiek aukščiau kabantis 4 m tentas „Who Cares“ (su skaitmeniniu būdu išdėliotomis interneto aktualijų citatomis ir stambiomis afrikietėmis 145 vaikiškų kareivių apsuptyje) išreiškia pilietinę ir socialinę autorius poziciją. Tačiau šiam, atrodo, nuoširdžiam susirūpinimui dėl pasaulio blogio trukdo akivaizdus plakatinis dekoratyvumas ir perdėm „tvarkinga“ vizualinė sąranga, kuri, beje, ir „kiša koją“ autorius intencijai, nors ši yra neabejotinai aktuali. „Forma neatitinka turinio“, – pasakytų koks nors nusipelnęs dailės profesorius. Žodis „formatas“ (nors turi tą pačią šaknį) šiuo atveju negelbsti...

Na, dar labai norėjau suvokti geležinių lovelių, pripildytų vandens ir pakeltų ant tokių pat sutrūnijusių strypų, prasmę. Nepavyko. Tačiau reikia pripažinti, kad ekspozicijai tie objektai išėjo į naudą.

Dabar apie įdomybes ir keistenybes. **Ray Bartkus**. Ką gi. Taigi. Pavardė garsi. Ir ne be reikalo. Gali dalyvauti bet kokioje parodoje, tinka bet kokiai „konceptijai“ – profesionalu, švaru, estetiška, pasaulietiška, nepriekaištinga. Vardas (ir darbai) padidins bet kurios parodos prestižą. Čia jiems irgi suteikiama reprezentatyvi erdvė ir ekspozicinės sąlygos – „mistiniai“ atspaudai, mistinės šypsenos, mistifikuotas apšvietimas. Sėdėk ir medituok (net jeigu taip maloniai apšviestas portretas yra ne tavo). Beje, tas apšvietimas, manau, ir yra čia eksponuojamo ciklo „viniš“, todėl tuos darbus būtų galima sėkmingai rodyti ir sceno(-)grafijos parodoje. Be šito užburiančio apšvietimo neliktų ir darbų. Jie tiesiog išnyktų – praeitum pro juos, nė nepastebėjęs.

Mane ypač suintrigavo Bartkaus tekstas, kurį perskaičiau jau parašiusi savo įžvalgas. Rekomenduoju. Jausmas toks, lyg būtum pasišnekėjęs su kompiuteriu. Truputį nejauku, bet... įdomu.

Kitoje salėje ant ilgosios sienos – **Dianos Radavičiūtės** „Seserys“. Serija įspūdinga, kruopščiai apmąstyta, išskirtinai profesionali. Diana – intelektualinio mąstymo menininkė. Jos nedomina asmeninis „stilius“ (kaip atpažinimo ženklas). Kiekvienoje parodoje ji gali (ir, matyt, nori) būti kitokia ir kitaip. Tą ji ir deklaruoja: „*Smalsumas, visiškai neįsipareigojant rezultatui, skatina leistis į nežinomų „teritorijų“ paieškas*“. Ir ji leidžiasi. Tuo pat metu *Litexpo* meno mugėje *Art Vilnius'11*, galerijos „Kairė-dešinė“ puikiai parengtame stende, ji eksponavo išmoningas knygas-objektus. Diana niekada neprašaua pro šalį.

Bet grįžkime prie „Seserų“. Didelio formato lakštuose yra visko: ir skaitmeninė spauda, ir plastikas, ir spaudos dažai, ir autoriniai paraizymai, ir prasmės, koduotos raidžių, akių, net „širdelių“ pavidalais... Einu nuo vieno lakšto prie kito. **Neprikibsi**. Bet staiga „pagaunu“ save, kad nežinau, ties kuriuo sustoti. Kada, kur baigiasi šis ciklas? Gal jis nesibaigs niekada, t. y. bus tęsiamas visą gyvenimą?.. Gal jau galima juo apjuosti visas ŠMC sienas, ir tada jis taps instaliacija? Tad ko gi jam trūksta, jei **viskas yra**? Šviesos! (Čia „koją pakiša“ Bartkus.) „Seserys“ prašyte prašo švytėjimo. Tema prašosi švytėjimo. Intencija. Jei ne tas „gudriai sugalvotas“ Bartkaus apšvietimas, gal ir nebūčiau prie Dianos prisikabinusi... Taigi, Diana, nepyk – norisi tos šviesos, nors užmušk! (Bet ne „bartkiškos“, aišku.)

Daug paprastesne ir vienareikšmiškesne estetika vadovaujasi **Linas Blažiūnas** – išstatė vieno ūgio ir vieno aukščio berželių sieną, pavadintą romantiškai „Pasi-vaikščiojimas beržyne“. Na ką gi – medžio „grafika“ visada įdomi. Nerasi gamtoje dviejų visai tokių pačių kamienų, o čia – prašom net 10. Visi vienodi. (Na ir surask tu man!) Užsispyręs „bičas“, – pagalvojau. Matyt, vaikus „nuo asfalto“, jeigu taip ilgisi gamtos. O ir tekstuose rašo „apie tai“: „*Miškas man yra įkvėpimo šaltinis. Jis – tikra grafikos oazė. [...] Nuolat stebiu jų (beržų) grafiškus kamienus [...] juodus baltos tošies brūkšnius...*“ Įsižiūrėjime ir mes. Prisiartinu ir, apsidairiusi, ar nemato salės prižiūrėtoja, grybšteliu „žievę“. O jergutėliau! Na ir „išdūrė“... Pasirodo, tie beržai netikri, tai skaitmeniniu būdu padirbtą geros kokybės imitacija – kruopščiai popieriumi

apklijuoti vienodo storio drūtgaliai... Pasijuokiu iš savo naivumo. Tada perskaitau autoriaus deklaraciją iš naujo ir randu raktą: „*Lakštinė grafika – tai sportas, kiekvienas atspaudas – tai dar viena estafetė. Tas, kuris daug spausdina yra sportininkas.*“ Jaunajam kolegai linkiu sportinės sėkmės! (Beje, kiek vėliau Užutrakio dvare pamačiau jį kur kas labiau intriguojančiame amplua...)

Matas Dūda, remdamasis šiek tiek kaimietiška, šiek tiek racionalia estetika, sukonstravo „Nepažįstamų įrankių atspaudus“. Įrankius atpažinti galima – štai kablys, štai vinis, štai iš kaladėlių suklijuotos (ar sukaltos) raidės. Viskas „instaliuota“ medaus koriuose arba ant korių, arba „iš jų išeinant“. O kur „grafika“? Gal tose raidėse, primenančiose spaustuvininkų įnagius, arba koriuose (korių „grafika“ – vėl sąsajos su natūra). Tiesa, nepatirinau, ar tie koriai tikri. Bet jų įvaizdis (kartu su bitininkų korių rėmeliais) vis dėlto padaro autoriaus idėją įtikinamą – suklijuoti, suspausti, gal netgi suvienyti nesuderinamus daiktus, nes, pasak Mato, „*grafikoje naudojami presai suspaudžia šių įvairių daiktų daugybę į vieną labai stipriai*“.

Taigi, pasirodymas nenuvylė. Gal net patenkino „*gero skonio ir saiko nuolat alkstančią sielą.*“ (Nežinau, iš kur ši citata.)

Skonį ir saiką kur kas sunkiau sekasi pajusti **Arūnui Uogintui**. Jo „Ubagų Madona“ – tiesiog akiplėšiškai neskoningas, atstumiamai antiestetiškas kūrinys, bet (jei jau paisysime formos ir turinio taisyklių) gal ir atliepiantis tai, ką „apie ką“ autorius kalba. O kalba jis apie „*vieną Šiaulių damą, kurią pamatysi mieste, tempiančią paskui save didelį dėžių laivą su įvairiausiais raišteliais, gėlių puokščių nuograužomis... Jau matau įpykusius jos kaimynų veidus, policijos įgaliotinius ir sanitarines tarnybas, vis kraustančias tas šiukšles iš jos buto...*“

Taigi tai damai pasisekė – jai (o ir kitiems šiukšlynų gyventojams) skirta didžiulė ŠMC siena: apglamžytos sidabro folijos fone prikišamai iliustratyviai pasakojama „apie atliekas“. Kūrinys pats irgi primena atliekas, tiesiog „niežti nagus“ (prieš tai atsiprašius autoriaus) jį nudrėskti, suglamžyti ir išmesti. Problema viena – reikės **didelio** konteinerio... (Oho! Vadinasi, paveikė!)

Apie buities ir būties nešvarumus kalba ir **Vita Pečiailiūnė** savo medinių stalviršių cikle „Pollutio“. Pavadinimas daug pasako. Visi esame prisidėję prie *pollutio* gausinimo – mokyklos suolų, stalviršių, sienų (ypač tualetų) „estetizavimo“. Bet šįkart tai ypatingas atvejis, nes tie stalviršiai buvo „dekoruoti“ ne šiaip sau kokioje nusmurgusioje provincijos pradinės mokyklos klasėje, o VDA. Smalsu, ar įkvėpė įdomios meno istorijos paskaitos (tarkim, apie olų piešinius) ar atvirksčiai – jos buvo tokios nykios, kad pažadino snaudžiančius instinktus? Reikėtų vis dėlto liautis ironizavus, nes autorės deklaracija mane, priekabią žiūrovę, prisipažinsiu, apramino ir sudomino. Vita rašo: „...*idėja susiformavo iš daugialypių apmąstymų apie tai, kas tai sukūrė ir kaip formuojasi kūrybinės idėjos. Pastebėtų objektų (staly) vizualinė išraiška ir kultūrinio konteksto kontrastas sukėlė daugybę klausimų. Šią vidinę diskusiją ir norėjau pateikti su meno kūriniu ir kaip meno kūrinių.*“ Geranoriškai priimu pa(si)aiškinimą – jis bent jau iš tiesų kai ką **paaiškina**, o daugelis kitų deklaracijų atsirado, regis, vien todėl, kad primygtinai reikalavo kuratoriai. Beje, tie stalviršiai gana mieli, net apima nepareigojamai nerūpestingų vaikystės žaidimų ilgesys. O svarbiausia – jie patvirtina geležinę *Fluxus* taisyklę: „menininku gali būti kiekvienas“.

Žadėjau aptarti parodos keistenybes. Čia pirmųjų **Auksė ir Darius Petručiai**, pateikę silikoninių lėlių videoprojektą „Dvikova: tu – tai aš“. Prisipažinsiu, šiame vieninteliame parodos eksponate nesuradau „grafikos“ konteksto. O stengiausi. Juolab kad kalbama apie mano gimtuosius Šančius ir boksininką Algirdą Šociką – vaikystės dienų didvyri. Šio projekto atsiradimą parodoje pateisinčiau nebent tuo, kad ŠMC erdvė, matyt, jau nebegali apsieiti be „tamsios dėžės“, kurioje kažkas būtinai turi judėti, šlamėti. Taigi šlama, niurna, kažką sapalioja daug darbo (įsivaizduoju!) ir pastangų pareikalavusios iškirptos ar kitaip išlankstytos (atsiprašau už technikos neišmanymą) keistų ir juokingų žmogeliukų figūrėlės – tikra nuotykių sala lankytojų vaikučiams! Jauna meno kritikė dėl to labai džiūgavo, net pavadino kūrinių parodos „primarijum“, suprask, tuo, kuris griežia pirmuoju smuiku. Tai mane kiek sutrikdė ir nuoširdžiai bandžiau peržiūrėti savo poziciją. Nieko neradusi nei veiksme, nei

garse, nei vaizde, vėl griebiausi teksto, o jame nurodyti tokie „*giminingumo grafikai požymiai*: 1) *Galimybė atkurti, tiražuoti, dauginti lėles nuo raižytos gipso formos.* 2) *Spaudimas, slėgimas, smūgis – lėlės animuojamos spaudžiant jas tarp dviejų plokštumų...* 3) *Demokratiškas ir socialumas istoriškai būdingas grafikos atspaudui, skvarbiai plintančiam naujose teritorijose ir talpinančiam socialiai aktualų turinį...*“

Beje, autoriai sako, kad tai ne silikonas, o *psilikono* lėlės, nes „*judindamos savo tamprius kūnelius iš tiesų mankština ir grūdina žiūrovo sielą (gr. psiche – siela)*“. Na ir gerai – bus daug „išjudintų“ sielų, ypač kad išradingieji autoriai sakosi rengiantys pasirodymus „*meno nepalietose vietose – kiemuose ir sporto klubų baseinuose*“. Žodžiu, kalvio amatas – irgi „grafika“, nes kūrinys atsiranda viena forma kalant kitą.

O kas gi pirmųjų **tiesiogiai** pagal parodos „Deklaracija“ sumanymą?

Pasirodo, **Marija Marcelionytė-Paliukė**. Šiaip tikriausiai būčiau praėjusi pro šalį – nieko vaizdingo, nieko vizualaus. Kažkur matytas (tik šįkart neryškus) tasai senos rūkančios moteriškės atvaizdas. Žodžiu, būčiau gal nieko ir nesupratusi, jei ne pati Marija – buvusi mano mokinė. Įdomi, savita, „spalvinga“. Iki šiol atsimenu iškalbius jos linoraizinius ir jautrius ofortus, o ypač – juslingus, gyvus ir ryškius piešinius. Tada, žinoma, atidžiai apsistoju. Taip, Marija bene tiksliausiai atsako į kuratorių **deklaracijos** šaukinius, nes nesistengia nieko pavaizduoti, o tik **deklaruoja**. Jai netenka nei aiškinti to, nei aiškintis dėl to, **ką** ji rodo, nes nerodo nieko ypatingo, tik būna sau, surankiojusi savo pačios kūrybos nuotrupas, asociacijas, jai svarbius prisiminimus, visa tai profesionaliai estetiškai surūšiuoti ant sienos... Čia, šią akimirką, jai rūpi tik priminti save ir mažus savo rūpesčius, mat jos „*darbai užstrigę kažkur valstybės pasienyje*“. Smagus atsipalaidavimas. Lengvas sūpuoklių kvaituliukas.

Tuo šią apžvalgą reikėtų ir baigti, nes jau parodžiau visas parodos „žirkles“ – nuo Marcelionytės atsainaus kameriškumo iki Vasiliūno globalaus patoso. Tačiau tą „žirkliškumą“ demonstruoja ir kitų autorių, o ypač ku-

ratorių, atsakomybės (prieš žiūrovus?) lygmenys, nes darbų, kurie paprastai įvardijami „ir kt.“, šiame šou yra kiek per daug. Aš, be abejo, džiūgauju, kad į gūdžią praeitį nugarmėjo aritmetinis reglamentavimas, kai leista rodyti tik po 1 ar tik po 2 darbus, nesvarbu, ar tai triptikas, ar kvadriptikas, ir kad dabar kiekvienas gali **išsidedklaruoti** net atskira ekspozicija (kaip, tarkim, Radavičiūtė ar Spelskytė). O štai **Greta Grendaitė**, visai „nesukdama galvos“, nupaišo kareivėlį su šalmu, patupdo katinėlius pievoje jam prie kojų – ir „va jums“ (čia reikėtų parodyti nešvankų gestą). Be to, tai ne šiaip kas, o „Karo taktikos“! Jei toje pačioje ekspozicijoje nebūtų Spelskytės Sarajevo istorijų, gal net patikėtume, kad „taip galėtų būti“...

„Trupinių iš barzdos“ knieti įvardyti ir **Elenos Rudzinskaitės** seriją „Privatumas“ – švelniai „tyvuliuoja“ oforto lengvybė, o autorė kalba, nieko neišardama tarsi sapne, kai bandai kažką sakyti, bet garsas niekaip neprasiveržia...

Rūtos Povilaitytės atspaudų serijoje „Ne namie“ jaukia „plaukioja“ žmogdaikčius primenantys siluetai, lyg ir pretenduojantys apreikšti „ne namų“ neįaukumą, tačiau apreiškia tik malonų laiko leidimą ties mielu baltu drobės ploteliu, vaikščiojimą iš „niekur“ į „niekur“, malonumą tiesiog būti su savo paties fantazijomis.

Į šiek tiek „nuobodžiaujančių merginų“ grupę įraščiau ir **Laurą Grybkauskaitę**, kurios serija „Ritualai“ – tai neįpareigojantis atsainus žaidimas su savimi, gardžiuojantis ofortinės klišės teikiamais „mažmožių prieskoniais“. Aš, būdama maksimali minimalizmo apologetė, negaliu **ramiai** žiūrėti į minimalizmo imitacijas, ir viliuosi, kad autorė, kai jai atsibos žaisti, kada nors ką nors iš tikrųjų d e k l a r u o s – tą daryti ypač puikiai sekasi, tarkim, minimalistei ofortistei Eglei Kuckaitei, kurios kūrinių, apmaudžiam savo nustebimui, šioje parodoje neaptikau...

Vidos Sevrukienės nostalgiskai proletarinį ciklą „Gedvydžių 29“ papildė ryškus ir atviras tekstas, adekvatus (kaip reta) vaizdui ir paperkantis neįmantrumu. Miegamųjų rajonų, iš kurių viename gyvena ir Vida, neviltis, pilkuma kūriniuose atrodo kur kas romantiškiau

negu aprašyme, ir tai gelbsti ciklą nuo natūralistinių emocijų, kokių pritvinkusi Uoginto „Ubagų Madona“.

Maloni (man) staigmena, kad parodoje neišvydau kompiuterinių vaizdų. Net apstulbau – nejaugi „skaitmenininkai“ „išsisėmė“ anksčiau, nei būčiau drįsusi prognozuoti? Skaitmeną kai kurie autoriai, žinoma, naudoja, bet tik kaip būtinąją priemonę, o ne savitiksle raišką. Regis, individualumo paieškos vėl atgauna pozicijas aidint „cechiškumo eros pabaigos“ šaukiams.

Tiek apie parodą ir autorius. Beveik apie visus, nes vieno – **Šarūno Siurblio** tiesiog neradau, nors ieškojau kaip kokio nusikaltėlio pagal kataloge paskelbtą reprodukciją. Net salių prižiūrėtoja dievagojosi, kad tokio objekto, įvardyto ofortu, čia **nėra**. Matyt, būsiu pražiopsojusi. Atleiskite, kolega, jei parodoje vis dėlto dalyvavote...

Įsijautusi į kolegų kūrybą, visai pamiršau, kad ir ši paroda – **kuratorinė!** Sensacija! Į „režisieriaus“ teatrą vėl grįžta aktoriai? Gal tai naujų laikų dvelktelėjimas, o gal tik atsitiktinumai ar „kolektyvinis“ neapsižiūrėjimas. Kuratoriai yra, ir šįkart jų net penki: Arvydas Žalypas, Ignas Kazakevičius, Kristina Stančienė, Jurga Minčinauskienė, Vidas Poškus. Žinoma, galima sakyti: daug auklių – vaikas be galvos, bet užtat su rankomis, kojomis ir visomis ataugomis (vienos apmirusios, kitos, patekusios į šiltnamį po reiklios, bet chaotiškos selekcijos, vis dėlto rado galimybę atsiskleisti). Esant **vienam** kuratoriui, būtume išvydę tik galvą, žinoma, paties kuratoriaus... Tiesa, manau, kad to penketo, kuris iš 60 autorių atrinko 28, nereikėtų vadinti kuratoriais (nors skamba taip šiuolaikiškai). Tai netgi ne bendraminčiai. Tiesiog – **komisija**. Bet šiaip ar taip ji sumastė įdomią parodą, privertusią „pravėdinti smegenis“, kad geriau pajustume ir savąjį laiką, ir dabarties erdvę.

Ir nors grafikos (tradicine prasme) šioje parodoje beveik nėra, ji drąsiai nukonkuravo tuo pat metu po tuo pačiu stogu įsikūrusius austrus – jų šiuolaikinio meno šou iškalbingai pavadintas „Tarp“. Taigi, *tarp* mūsų kalbant, mes nugalėjome! Sėkmės! Ir mums, ir austrams, ir visiems... ■